

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ประการได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาการบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนกับแนวคิดและทฤษฎีการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และ ๓) เพื่อนำเสนอการกำหนดกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๗ ท่าน และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๘ ท่าน ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

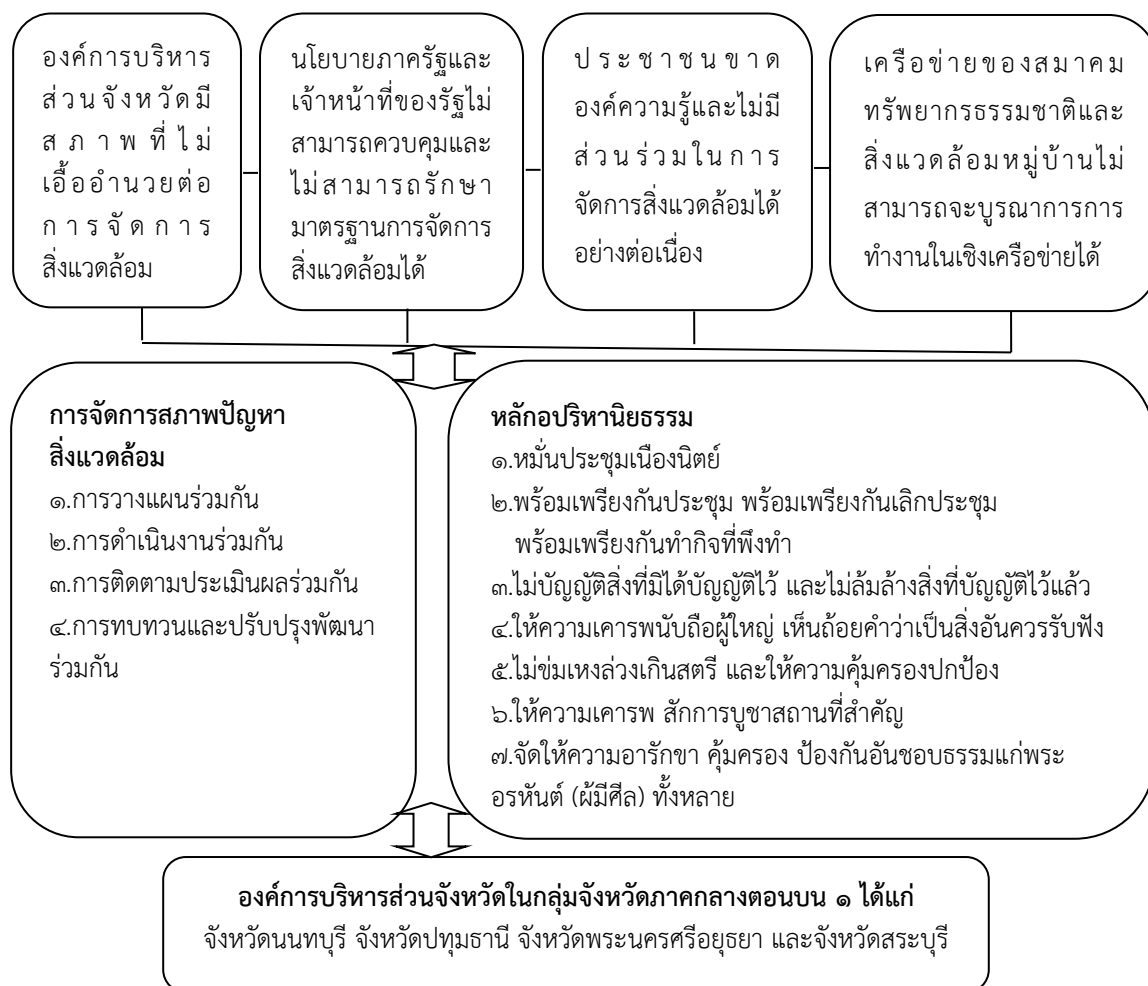
๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดและทฤษฎีการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยสามารถตอบคำถามการวิจัยข้อที่ ๒ ที่ว่าการบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นอย่างไร โดยพบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องให้ความสำคัญ ในฐานะที่มีบทบาทหลักในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามนโยบายของรัฐบาล และตามกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ นอกจากนี้ ควรให้องค์กรสังคม องค์กรด้านสตรี และประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย ทั้งนี้โดยการนำกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมทั้ง ๗ ประการ มาใช้ในการกำหนดแผนงานและโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่ประชาชนและองค์การบริหารส่วนจังหวัดต่อไป

การบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิด ทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำให้พบว่า การใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ ในลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ๔ ประการ ได้แก่ ๑) การร่วมกันในการวางแผน ๒) การร่วมกันในการดำเนินงาน ๓) การร่วมกันติดตามตรวจสอบและประเมินผล และ ๔) การร่วมกันทบทวน ปรับปรุงพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถจัดการกับสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ทั้ง ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม (๒) ด้านนโยบายภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่สามารถควบคุมและไม่สามารถรักษามาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ (๓) ด้านประชาชนขาดองค์ความรู้และไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างต่อเนื่อง และ

(๔) ด้านเครือข่ายของสมาคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) ที่ไม่สามารถจะบูรณาการการทำงานในเชิงเครือข่ายได้ โดยผู้วิจัยใช้การบูรณาการกับหลักพุทธธรรม ซึ่งในงานวิจัยนี้ใช้หลักอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการ ได้แก่ ๑) หมั่นประชุมเนืองนิตย์ ๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ และไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ๔) ให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เห็นถ้อยคำว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง ๕) ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี และให้ความคุ้มครองปกป้อง ๖) ให้ความเคารพ สักการบูชาสถานที่สำคัญ และ ๗) จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ (ผู้มีศีล) ทั้งหมด ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดทั้ง ๔ ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสระบุรี ดังแผนภาพที่ ๕.๑

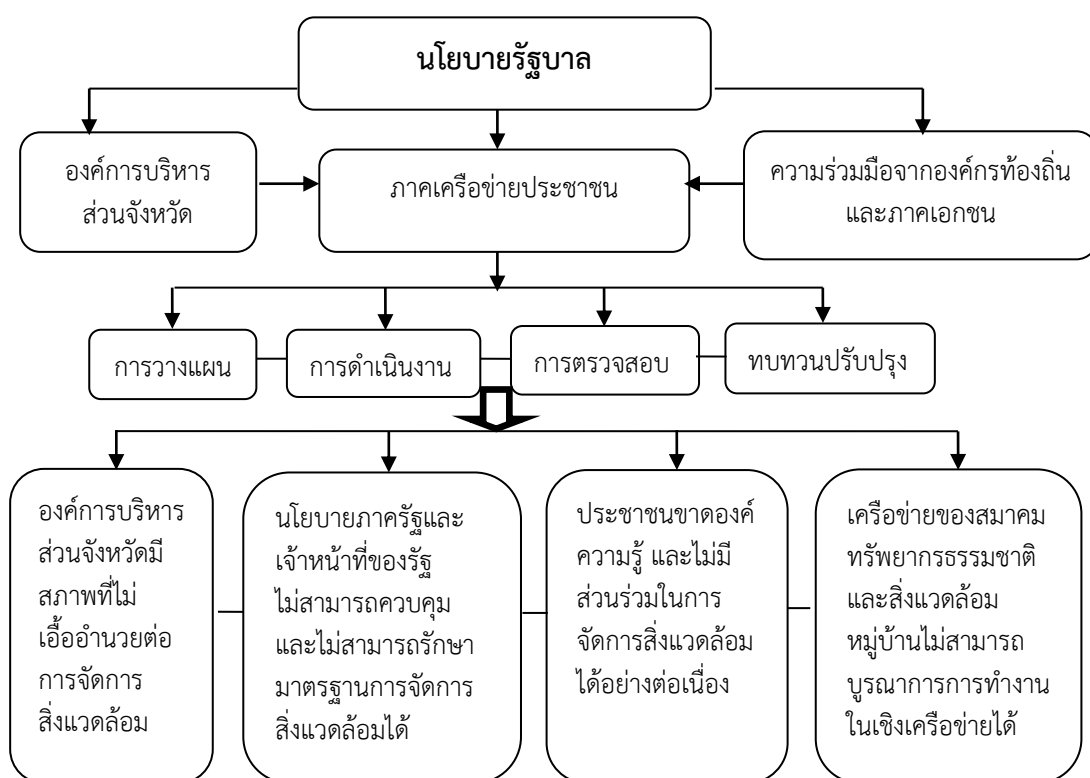
แผนภาพที่ ๕.๑: แสดงแนวทางการบูรณาการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

๕.๑.๒ สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทำให้ผู้วิจัยสามารถตอบคำถามการวิจัยข้อที่ ๑ ที่ว่าสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นอย่างไร โดยพบว่า สามารถจำแนกสภาพปัญหาได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

- ๑) องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม
- ๒) นโยบายภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถควบคุมและไม่สามารถรักษามาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมได้
- ๓) ประชาชนขาดองค์ความรู้และไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างต่อเนื่อง
- ๔) ด้านเครือข่ายของสมาคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) ไม่สามารถจะบูรณาการการทำงานในเชิงเครือข่ายได้

ฉะนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีภารกิจที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของภาคประชาชนหรือไม่ จึงเป็นโจทย์ใหญ่ที่องค์กรท้องถิ่นควรมาทบทวนบทบาทของตนเองในฐานะผู้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ให้มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติตามกฎหมายที่ว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และเปิดพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งสามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๕.๒

แผนภาพที่ ๕.๒: แสดงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

๕.๑.๓ การกำหนดกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยสามารถตอบคำถามการวิจัยข้อที่ ๓ ที่ว่า แนวทางการส่งเสริมกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนเป็นอย่างไร ได้ดังนี้

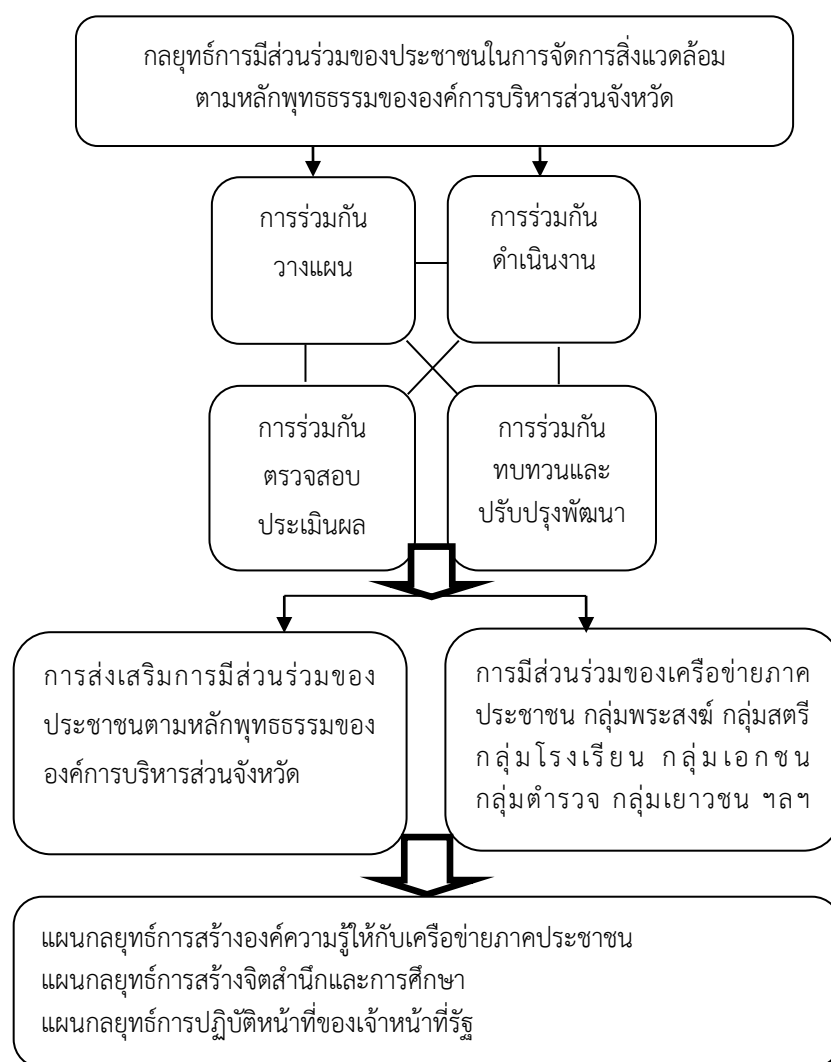
การวางแผนการดำเนินงานการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งได้แก่การสร้างองค์ความรู้ในเครือข่ายภาคประชาชน มีองค์กรที่รับผิดชอบ เช่น องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานราชการ โรงงานอุตสาหกรรม สถานศึกษา และห้างร้านต่าง ๆ เป็นต้น ตามระยะเวลาของแต่ละโครงการ เช่น ๑-๒ ปี, ๒-๕ ปี และ ๕ ปีขึ้นไป ด้วยการอนุมัติงบประมาณที่มีความเหมาะสม มีความสอดคล้อง และประชาชนเห็นด้วยกับแผนงาน

การดำเนินงานการจัดการสิ่งแวดล้อม จะรวมถึงการแบ่งหน้าที่ในความรับผิดชอบของแต่ละกลุ่ม แต่ละองค์กรด้วย ว่าแต่ละแห่งมีภาระหน้าที่อะไรบ้าง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดและหน่วยงานรัฐอย่างเช่น สิ่งแวดล้อมจังหวัด กรมควบคุมมลพิษ เป็นผู้สนับสนุนหลักในการให้งบประมาณ สำหรับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะเป็นผู้ให้องค์ความรู้แก่เครือข่ายภาคประชาชน สถาบันการศึกษา และสถาบันองค์กรสงฆ์

การติดตามตรวจสอบประเมินผล การดำเนินงานการจัดการสิ่งแวดล้อมจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่จากกรมควบคุมมลพิษ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีความจริงจัง ไม่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ มีความเข้มงวดในการติดตาม ตรวจสอบ และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบประเมินผลจะต้องให้ประชาชนเห็นด้วย มีความพอใจ และตรงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะรูปแบบวิธีการดำเนินงาน เป้าหมายการดำเนินงานตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

การทบทวนและปรับปรุงพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อม จะต้องเริ่มจากความชัดเจนของนโยบายภาครัฐเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ไปสู่การบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในการสนับสนุนงบประมาณให้กับการสร้างความเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาชนที่จะสร้างองค์ความรู้และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียน เด็ก เยาวชน และนักศึกษา รวมทั้งเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่จะดำเนินตามแผนงานที่วางไว้ อีกทั้งการปฏิบัติอย่างจริงจัง จริงใจ เข้มงวด และไม่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจกรมควบคุมมลพิษและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นการทบทวนและปรับปรุงพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแผนกลยุทธ์การสร้างองค์ความรู้ให้กับเครือข่ายภาคประชาชน แผนกลยุทธ์การสร้างจิตสำนึกและแผนงานการสร้างแนวทางการศึกษา และแผนกลยุทธ์การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ

สรุปผลการสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักอภิธานิธรรม ในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ปรากฏดังแผนภาพที่ ๕.๓

แผนภาพที่ ๕.๓ : แสดงสรุปผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ การบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดและทฤษฎีการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

การบูรณาการเครือข่ายประชาชน เครือข่ายพระสงฆ์ เครือข่ายสตรี เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายนักศึกษา เครือข่ายตำรวจ เครือข่ายนักสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายภาคเอกชน เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้จะต้องเข้ามาบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ในการส่งเสริมจุดแข็งของแต่ละเครือข่ายให้มาสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะต้องเข้าไปจับมือและให้การสนับสนุนในกิจกรรมทั้งหลายที่เกี่ยวข้องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพราะกำลังคนได้จากเครือข่าย แต่กำลังทรัพยากรได้จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งจะทำให้เห็นโอกาสในการแก้ไขปัญหาหรือปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดได้ นอกจากนี้กระแสของการมีส่วนร่วม

ร่วมในการประท้วง เรียกร้อง และการต่อต้าน ทำให้เกิดกระแสการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และนโยบายรัฐให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของสำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ๑^๑ ที่ระบุว่า กระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่ทุกภาคส่วนยอมรับและได้ความร่วมมือมากขึ้น และนโยบายของรัฐก็ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จึงกล่าวได้ว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายจะต้องทำให้เกิดการบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เพราะเครือข่ายต่าง ๆ ย่อมมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถจะช่วยเสริมกระบวนการวิธีการทำงานซึ่งกันและกันในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๕.๒.๒ สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

จากสภาพปัญหาของประชาชนที่ขาดองค์ความรู้ในการเข้าไปดูแลสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะมีการประชุมกันบ่อย ๆ เพื่อการวางแผนหรือการทำประชาพิจารณ์ แต่บางครั้งการประชุมดังกล่าวก็ไม่ได้มีความพร้อมเพรียงกันมากนัก หรือบางครั้งการเลิกประชุมก็ไม่ได้มีความพร้อมเพรียง ซึ่งทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารคลาดเคลื่อนไปจากความจริง นอกจากนี้ กลุ่มพระสงฆ์ในพื้นที่ที่มีโอกาสน้อยมากที่จะเข้าไปเสนอทางเลือกในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะปกป้องสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งการร่วมการประชุมดังกล่าวมีผลต่อความไม่ไว้วางใจต่อระบบการบริหารงานของภาครัฐ และความไม่ไว้วางใจต่อระบบการบริหารงานของภาครัฐ เพราะการทำงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่มีความจริงใจกับการแก้ปัญหาให้กับประชาชนอย่างแท้จริง และนโยบายภาครัฐที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Eckerd, Adam Michael^๒ ที่พบว่า นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม และส่งผลกระทบในวงกว้างมากกว่าสิ่งที่ผู้สร้างนโยบายได้คาดหมายไว้มาก เพราะนโยบายดังกล่าวมักมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจให้กับนายทุนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุธาวัลย์ เสถียรไทย และคณะ^๓ ที่พบว่า นักลงทุนต่างชาติที่เขามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทย มุ่งประโยชน์ในทางธุรกิจเป็นสำคัญ จึงเป็นเรื่องยากในทางปฏิบัติที่จะเรียกร้องให้บริษัทต่างชาติยอมปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่สูงกว่ามาตรฐาน นั่นคือทั้งรัฐบาลและนายทุนไม่ตระหนักถึงสาเหตุการเกิดความเสียหาย

^๑ สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ๑, แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ๑, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://www.osmcentral-n1.moi.go.th/doc/4_year_plan.pdf [เข้าถึงวันที่ ๕ ก.ย. ๕๖].

^๒ Eckerd, Adam Michael, "Equal Partners at Every Level of Decision Making : Environmental Justice and the Policy Process", **Doctor of Philosophy**, Ohio State University, Public Policy and Management, 2011.

^๓ สุธาวัลย์ เสถียรไทย และคณะ, รายงานการวิจัย "การศึกษาทบทวนด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อเตรียมความพร้อมในการเจรจาเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา กรณีศึกษา : ภาคบริการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม", กรุงเทพมหานคร : สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๐. หน้า ๗๘.

และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งขัดแย้งงานวิจัยของ Akpinar, Ezgi^๔ ที่พบว่า การตระหนักถึงสาเหตุและการทำหน้าที่จะช่วยทำให้สามารถรับรู้กลยุทธ์ของการจัดการน้ำได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งบางครั้งผู้กำหนดนโยบายก็ได้ศึกษาและทำความเข้าใจในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Dameron-Hager, Irene Frances^๕ ที่พบว่า ความจำเป็นสำหรับผู้กำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาใช้แบบองค์รวม วิธีการกำกับดูแลในกระบวนการตัดสินใจ โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำ การจัดการปัญหา คือ ความไม่เข้าใจเหตุผลในการรักษาลุ่มน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับสูงและคุณภาพในระยะยาว

จึงกล่าวได้ว่า การที่ประชาชนไม่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจะมองว่าเป็นความตั้งใจของรัฐบาลหรือไม่ เพราะหากประชาชนทราบถึงข้อเท็จจริงในการดำเนินนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการประท้วง การเรียกร้อง หรือการต่อต้านจากประชาชนในหลาย ๆ โครงการ จึงทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดความลังเลสงสัย และไม่ไว้วางใจต่อระบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งการสนับสนุนเงินทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อเสริมสร้างตัวเลขทางเศรษฐกิจ ก็เป็นเหตุผลหนึ่ง ว่าทำไมผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจึงเกิดปัญหาแบบซ้ำซากอยู่ร่ำไป

อุปสรรคอยู่ที่ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งกล่าวได้ว่าในบางพื้นที่ของภาคกลางตอนบนนั้น ประชาชนจะเข้าร่วมกันในการวางแผนมากกว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การติดตาม ตรวจสอบ การประเมินผล และการทบทวน ปรับปรุงพัฒนา ซึ่งนั่นหมายความว่า ประชาชนทั่วไปได้ร่วมกันเสนอความคิดเห็นว่าสมควรจะวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างไรเท่านั้น แต่กระบวนการมีส่วนร่วมอื่น ๆ จะน้อยมาก และมีลักษณะทางภาพลบมากกว่า เช่น การประท้วง การเรียกร้อง และการต่อต้าน เป็นต้น

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า โครงการที่ประชาชนเสนอให้กับองค์กรท้องถิ่นหรือหน่วยรัฐจะถูกบรรจุไว้ไม่ถึง ๑ โครงการในแต่ละปี และในบางพื้นที่ยังพบว่า กรณีเมื่อเกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อประชาชน ฝ่ายประชาชนจะใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องผู้รับผิดชอบเข้ามาแก้ไขดูแล อันทำให้ภาพลักษณ์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์กรท้องถิ่นเสื่อมเสียอีกด้วย นั่นคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีเพียงร่วมกันวางแผนเท่ากับร้อยละ ๒๕ ส่วนประเด็นการมีส่วนร่วมนั้นมีน้อยมาก ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของไกรสร เพ็ญสกุล^๖ ที่ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี: ลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง” จากการศึกษพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง แต่ด้านรับ

^๔ Akpinar, Ezgi, Aguadas : A Significant Aspect of the Southern Maya Lowlands Water Management Systems, **Doctor of Philosophy**, University of Cincinnati, Arts and Sciences: Geography, 2011.

^๕ Dameron-Hager, Irene Frances, “The contribution of environmental history to the development of a model to aid watershed management : a comparative study of the Big Darby Creek and Deer Creek Watersheds in Ohio”, **Doctor of Philosophy**, Ohio State University, Natural Resources, 2004.

^๖ ไกรสร เพ็ญสกุล, รายงานการวิจัยเรื่อง : “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี: ลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง”.

ผลประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดแผนงานเพื่อแก้ปัญหาในระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ วีระชัย จิตรบรรเทา^๗ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทานมีกิจกรรม ๘ ด้าน ซึ่งพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง จึงอาจกล่าวได้ว่า จุดอ่อนของการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนจังหวัดภาคกลางตอนบนนั้น คือ จะมีส่วนร่วมในระดับต่ำหรืออย่างมากก็แค่ปานกลาง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโครงการของรัฐที่ถึงแม้ว่าจะมีการทำประชาพิจารณ์ แต่ขั้นตอนการดำเนินงาน การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และการทบทวน ปรับปรุงพัฒนา ไม่สามารถมีส่วนร่วมได้ เพราะการระบุโครงการไว้ในแผนงานจะเป็นโครงการของรัฐแทบทั้งสิ้น ซึ่งโครงการที่ประชาชนนำเสนอได้ถูกบรรจุไว้ในแผนงานดังกล่าวเลย ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมาในรูปแบบของคำว่า “คิดได้แต่ทำไม่ได้”

๕.๒.๓ การกำหนดกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

การเปิดพื้นที่ในการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีด้วยหลักการมีส่วนร่วม หากประเมินผลในเชิงการบริหารจัดการพบว่าสูงถึงร้อยละ ๘๐ เพราะสมารถที่จะได้สิ่งเหล่านี้ คือ ๑) ได้คำแนะนำ ๒) ได้รับฟังปัญหา ๓) ได้ทราบถึงแนวทางแก้ไข และ ๔) เป็นหูเป็นตาให้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรายุ ทรัพย์สิน^๘ ที่ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาประชาธิปไตยในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์” จากการศึกษาพบว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นสุรินทร์ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักตนเองและมีความผูกพัน ห่วงใย และต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จำลอง โพธิ์บุญ^๙ ที่ศึกษาเรื่อง “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการฝ่าวิกฤตภาวะโลกร้อน: ศึกษากรณีเทศบาลตำบลเมืองแกลง” จากการศึกษาพบว่า เทศบาลได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านอนุรักษ์พลังงาน/ลดภาวะโลกร้อนอย่างต่อเนื่อง ประชาชนและบุคลากรของเทศบาลได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการในระดับสูง นอกจากนี้ บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างหนึ่งที่จะละทิ้งไม่ได้ นั่นก็คือ การสนับสนุนงบประมาณให้แก่กิจกรรมต่าง ๆ ของภาคประชาชนหรือสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้อมูลพบว่า ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะไม่ปัญหาด้านงบประมาณ เพราะส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งโรงงานอุตสาหกรรมทำให้มีการจัดเก็บภาษีได้จำนวนมาก ซึ่งขัดแย้งกับ

^๗ วีระชัย จิตรบรรเทา, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี : “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๑, ธันวาคม ๒๕๕๑ - พฤษภาคม ๒๕๕๒, หน้า ๒๙-๓๐.

^๘ จิรายุ ทรัพย์สิน, “การพัฒนาประชาธิปไตย : ในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์”, (สุรินทร์ : ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๕).

^๙ จำลอง โพธิ์บุญ, วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม : องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการฝ่าวิกฤตภาวะโลกร้อน: ศึกษากรณีเทศบาลตำบลเมืองแกลง, ปีที่ ๑, เล่มที่ ๑, มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๔, หน้า ๑-๑๖.

งานวิจัยของจรรยาภรณ์ พรหมคุณ^{๑๐} ที่ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำลำปะเทีย” จากการศึกษาพบว่า งบประมาณที่มีจำกัดทำให้ไม่สามารถจัดสรรสำหรับใช้ในการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ได้ ส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลและไม่มีแผนสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรในลำน้ำในพื้นที่ที่ชัดเจน และขาดการประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำกับท้องถิ่น จึงกล่าวได้ว่า ความแตกต่างด้านขนาดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้การสนับสนุนด้านงบประมาณมีข้อจำกัด รวมไปถึงระบบการประสานความร่วมมือที่ยังด้อยประสิทธิภาพ ดังนั้น บทบาทการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมจึงเป็นหน้าที่โดยตรงและโดยอ้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดที่จะเข้าไปให้การสนับสนุนกิจกรรมทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยภาคเครือข่ายต่าง ๆ ถึงแม้ว่าองค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ จะขาดงบประมาณแต่ในฐานะเป็นเสมือนพี่เลี้ยงจะต้องเข้าไปประสานความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างท้องถิ่นกับท้องถิ่นให้ได้ เพื่อเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนในพื้นที่นั้น

นั่นคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมซึ่งสามารถจะนำสร้างเป็นกลยุทธ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้ดังนี้

๑) กลยุทธ์การร่วมกันประชุมบ่อย ๆ จะทำให้เกิดความเข้าใจวิถีการปฏิบัติและเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Davis & Newstrom ระบุว่า การมีส่วนร่วมกันประชุมกันจะเป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยทำให้มีความสำเร็จ ซึ่งเป็นเป้าหมายของกลุ่มหรือเป็นความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกัน ด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (involvement) ช่วยเหลือ (contribution) และร่วมรับผิดชอบ (responsibility)”^{๑๑} และสอดคล้องกับแนวความคิดของ Putti ที่กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรม ทุกกิจกรรม กระบวนการตัดสินใจของกลุ่มจะเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ซึ่งปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมมี ๔ ประการ คือ (๑) เป็นความพยายามที่เกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและความรู้สึก (๒) เป็นการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ (๓) เป็นการให้บุคลากรรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน และ (๔) เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วม ซึ่งคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมอย่างไม่แท้จริงกับการมีส่วนร่วมมากเกินไป”^{๑๒}

๒) กลยุทธ์ความพร้อมเพรียงกันประชุม หรือเลิกประชุมพร้อมเพรียงกัน และร่วมกันทำกิจกรรม จะเป็นจัดการแบ่งภาระหน้าที่ของความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความไม่ซ้ำซ้อนในการปฏิบัติกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของเดช กาญจนางกูร ที่กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมเป็นการแบ่งงานกันทำตามบทบาทและหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องมีการ

^{๑๐} จรรยาภรณ์ พรหมคุณ, รายงานการวิจัยเรื่อง : “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำลำปะเทีย”, (สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๕, กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๔). หน้า ๕๙.

^{๑๑} Davis Keith & John Newstrom W., **Human Behavior**, 8th ed., (New York : Mc Graw-Hill, 1989), p. 232.

^{๑๒} Putti Joseph M, **Management : A Functional**, (Singapore : Mc Graw-Hill, 1987), p. 305.

บูรณาการในด้านความรู้ ความคิด และความเข้าใจให้ถูกต้องตรงกัน เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมปฏิบัติงานหรือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการให้ประสานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นจังหวะเดียวกัน จึงจะทำให้การปฏิบัติงานร่วมกันสัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดตามที่ผู้มีส่วนร่วมทุกคนปรารถนา”^{๑๓} และยังสอดคล้องกับแนวคิดของปารีชาติ วลัยเสถียร ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ^{๑๔} ฉะนั้น การประชุมและเลิกโดยพร้อมเพรียงจะให้เกิดกระบวนการรับรู้รับทราบของประชาชนถึงกระบวนการพัฒนาหรือกระบวนการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ตลอดการประชุมร่วมกัน

๓) กลยุทธ์การไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ลบล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ กล่าวได้ว่า การปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองนับว่า มีความสำคัญอย่างหากใครมีอำนาจและความพยายามที่จะเปลี่ยนกฎหมายเพื่อตนเองหรือเพื่อพวกพ้อง จะทำให้เกิดความระส่ำระสายในสังคมเพราะบรรทัดฐานที่เปลี่ยนแปลงย่อมกระทบกระเทือนไปสู่คนหนึ่งคนใดหรือกลุ่มหนึ่งใดเสมอ ฉะนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐^{๑๕} หมวด ๔ มาตรา ๗๑ ระบุว่า บุคคลมีหน้าที่ในการป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติและปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายหรือผู้ที่ใช้กฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยแก่บ้านเมืองก็คือเจ้าหน้าที่ตำรวจ จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้โดยที่ไม่เลือกการปฏิบัติ หรือไม่ละเว้นการปฏิบัติทางกฎหมายที่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนให้มากขึ้นย่อมจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในดูแลสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้มากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรายุ ทรัพย์สิน^{๑๖} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาประชาธิปไตย : ในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์” พบว่า การกระจายอำนาจที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักตนเองและมีความผูกพัน ห่วงใย และต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป

๔) กลยุทธ์การให้ความเคารพนับถือผู้นำเห็นถ้อยคำว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำที่จะต้องดำรงตนให้มีความยุติธรรม ปราศจากอคติใด ๆ และมีคุณธรรมในการปกครองประชาชนให้เกิดความสุขสงบ ที่สำคัญจะต้องมองประชาชนในฐานะผู้ร่วมงานดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Robert R. Blake และ Jane S. Mouton แห่งมหาวิทยาลัยเท็กซัส ศึกษาถึงภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ระบุว่า ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คือ ผู้นำการ

^{๑๓} เดช กาญจนางกูร, การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ, คณะเศรษฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๔๗, หน้า ๔.

^{๑๔} ปารีชาติ วลัยเสถียร, เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สค. ๖๕๑ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^{๑๕} ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐, มาตรา ๗๑, หน้า ๒๐.

^{๑๖} จิรายุ ทรัพย์สิน, การพัฒนาประชาธิปไตย: ในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์, (สุรินทร์ : ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๕), หน้า บทคัดย่อ.

บริหารแบบทีมงาน^{๑๗} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hulshult, Nancy Kay พบว่า คุณธรรมความเป็นผู้นำแตกต่างกันระหว่างผู้บริหารกับผู้ตาม แต่การเป็นผู้นำแห่งการปฏิบัติจะสอดคล้องกันใน ๔ วิธี ได้แก่ (๑) ส่วนใหญ่จะมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (๒) สามารถสานต่อที่จะเอาชนะอุปสรรคในการเรียนรู้ (๓) สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์สำหรับกิจกรรมของพวกเขา และ (๔) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นบวก^{๑๘} เมื่อผู้นำดำรงตนให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพเชิงการบริหารจัดการย่อมทำให้การปฏิบัติงานของผู้ตามย่อมเกิดประสิทธิภาพขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Robert E. Kelly^{๑๙} ที่ระบุว่า ความสำเร็จขององค์กรร้อยละ ๙๐ เกิดจากการทำงานของผู้ตาม ส่วนอีกร้อยละ ๑๐ ที่เหลือเป็นผลงานของผู้นำ

๕) กลยุทธ์การให้การคุ้มครองและส่งเสริมบทบาทสตรี กล่าวได้ว่า การปกครองคุ้มครอง ดูแล และการส่งเสริมบทบาทสตรีให้มีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษา แก้ไขปัญหา รวมทั้งการพัฒนาสิ่งแวดล้อมย่อมเป็นอีกก้าวหนึ่งที่จะต้องสนับสนุน เพราะสตรีถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการด้านสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน บางครั้งสตรีก็สามารถทำงานได้มากกว่าผู้ชายและมีศักยภาพมากกว่าในเชิงของเพศภาวะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุพัฒนา เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา ที่ระบุว่าสตรีมีความสามารถมากกว่าผู้ชายหลายด้าน เช่น ด้านความจำ ด้านการพูด การติดต่อสื่อสาร ด้านกระบวนการรับรู้^{๒๐} และยังสอดคล้องกับแนวคิดของนิภา พริ้งศุลกะ ที่ระบุว่าสตรีจะมีความหนักแน่น มีความละเอียด และการทำงานในบางเรื่องลงลึกถึงรายละเอียดได้มากกว่าบุรุษ^{๒๑} นอกจากนี้สตรียังสามารถเป็นผู้เสริมสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดความเข้มแข็งได้ในหลายมิติ ทั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอ้อมทิพย์ เมฆรักขานิช และคณะ^{๒๒} ที่พบว่า บทบาทสตรีจะช่วยเสริมความเข้มแข็งใน ๓ มิติ ได้แก่ (๑) มิติช่วยเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจ (๒) มิติช่วยสร้างพื้นที่ในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่นของผู้หญิง และ (๓) มิติช่วยเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงทรัพยากร บทบาทการสื่อสารดังกล่าวช่วยเสริมความเข้มแข็งของผู้หญิง

^{๑๗} พัทธยา บวรวัฒนา, **ทฤษฎีองค์การสาธารณะ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ศักติโสภาคการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๗๐-๗๑.

^{๑๘} Hulshult, Nancy Kay, *Moral Leadership in Alternative Education: Theory and Practice in School Administration*, **Doctor of Education**, Miami University, Educational Leadership, 2005), p. ii.

^{๑๙} Robert E. Kelly, **ผู้ตามที่ดี**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.gotoknow.org/posts/266468> [เข้าถึงวันที่ ๒๓ ส.ค. ๕๖].

^{๒๐} สุพัฒนา เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา, **จิตวิทยาของสตรี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๖), หน้า ๑-๘.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางนิภา พริ้งศุลกะ, **การเมืองไทยกับนักการเมืองหญิง**, (ออนไลน์) สถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : www.tvparliament.net (๑๗ มิ.ย. ๕๖)

^{๒๒} อ้อมทิพย์ เมฆรักขานิช และคณะ, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการสื่อสารเพื่อชุมชน : “บทบาทการสื่อสารการเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้หญิงในการปกครองส่วนท้องถิ่น”**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๗).

๖) กลยุทธ์การให้ความเคารพ สักการบูชาสถานที่สำคัญ กล่าวได้ว่า การยึดถือ เคารพสักการะต่อศาสนสถานที่สำคัญหรือที่เรียกสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องจิตใจที่ประชาชนทั่วไปให้ความเคารพกราบไหว้บูชา เพราะมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นสามารถจะปกป้องรักษาให้คนในสังคมได้ทำมาหากินอย่างปกติสุข หากมีการจัดทำโครงการด้านสิ่งแวดล้อมโครงการหนึ่งโครงการใดที่ส่งผลกระทบต่อความเสียหายไปยังสิ่งเหล่านั้น ย่อมจะทำให้ทำลายความรู้สึกของผู้ที่นับถือ โดยอาจจะกลายเป็นการต่อต้านต่อโครงการของรัฐต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความรู้สึกด้านจิตใจอย่างสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของPutti ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นความพยายามที่เกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและความรู้สึก ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ และเป็นการให้บุคลากรรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน^{๒๓} ฉะนั้น การให้ความเคารพสักการบูชาสถานที่สำคัญก็นับเป็นสิ่งที่ผู้จัดทำโครงการสิ่งแวดล้อมพึงตระหนักไว้ว่า การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมจะต้องมองไปที่ความรู้สึกด้านจิตใจเป็นอันดับต้น ๆ

๗) กลยุทธ์การจัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระสงฆ์ (ผู้มีศีล)ทั้งหลาย กล่าวได้ว่า พระสงฆ์กับสิ่งแวดล้อมเป็นที่ที่ผูกพันกันมาอย่างยาวนาน เพราะพระสงฆ์อาศัยป่าและธรรมชาติในการบำเพ็ญเพียรทางจิตและแสวงหาโมกธรรมจนนำตนเองหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ฉะนั้น การที่พระสงฆ์ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติย่อมมีความผูกพัน ชื่นชอบในทรัพยากรธรรมชาติและต้องการอนุรักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรพร สิริกาญจน ที่ได้ศึกษาพบว่า “ผู้มีศีลและวินัยอย่างเคร่งครัดย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะศีลและวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากนั้นผู้มีศีลและวินัยยังทะนุบำรุงสิ่งมีชีวิตให้เจริญงอกงามและเป็นประโยชน์แก่อุบัติโลก จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”^{๒๔} และที่สำคัญพระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ประชาชนให้ความเคารพต่อการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาณัฐพร กุศลจิตโต^{๒๕} ที่ระบุว่า พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน รวมทั้งเป็นผู้นำที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ในการพัฒนาเรื่องใด ๆ ในชุมชนจึงมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการตัดสินใจและจัดการ โดยชาวบ้านเป็นผู้ปฏิบัติตาม หากไม่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแล้ว การพัฒนาและการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็อาจจะล้มเลิกไป ดังนั้น การดูแลปกป้องคุ้มครองพระสงฆ์ให้เป็นผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญในแก้ไขปัญหาและมีกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มตั้งแต่ต้นไปจนจบโครงการ ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนรินทร์ชัย พัฒนพงศา ที่ระบุว่า “การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรม

^{๒๓} Putti Joseph M, **Management : A Functional**, (Singapore : Mc Graw-Hill, 1987), p. 305.

^{๒๔} ภัทรพร สิริกาญจน, **หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ. แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณในการพัฒนาชุมชน**. งานวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘, หน้า ๙๗.

^{๒๕} พระมหาณัฐพร กุศลจิตโต, "บวร" กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://mahanat555.blogspot.com/2012/10/blog-post_9717.html [เข้าถึงวันที่ ๒๘ ส.ค. ๕๖].

ต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มีใช้เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๒๖}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” ทำให้ผู้วิจัยพบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา รวมทั้งการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมกับหลักพุทธธรรม และแนวทางส่งเสริมกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ซึ่งมีทั้งแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน การดำเนินงาน การติดตาม ตรวจสอบ การประเมินผล และการทบทวน ปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนจังหวัดภาคกลางตอนบน และการนำเสนอกลยุทธ์การมีส่วนร่วมตามหลักการบริหารนิยธรรมทั้ง ๗ ประการ ได้แก่ ๑) หมั่นประชุมเนืองนิตย์ ๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ และไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ๔) ให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เห็นถ้อยคำว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง ๕) ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี และให้ความคุ้มครองปกป้อง ๖) ให้ความเคารพ สักการบูชาสถานที่สำคัญ และ ๗) จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ (ผู้มีศีล)ทั้งหลาย ดังนั้น จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด จึงทำให้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาข้อมูลทำให้พบว่า การจัดองค์กรและการกำหนดโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมีข้อจำกัดด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ภายใต้การสั่งการของหัวหน้าฝ่ายช่าง ซึ่งทำให้เห็นบทบาทของหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนจังหวัดว่า มีบทบาทน้อยกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) กำหนดโครงสร้างการบริหาร โดยเฉพาะการจัดหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เทียบเท่ากับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กองช่าง การศึกษา กองคลัง กองแผนและนโยบาย เป็นต้น เพื่อยกระดับการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๒) รัฐบาลควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดกับหน่วยงานสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อการทำงานอย่างเป็นเอกภาพ

^{๒๖} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม : หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร, คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖, หน้า ๔.

๓) ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้นำด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในจังหวัดมากกว่าให้หน่วยงานอื่น ๆ รับผิดชอบ เพราะด้วยกำลังคน กำลังเครื่องจักรและกำลังงบประมาณสามารถตอบสนองการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีคุณภาพและครอบคลุม

๔) มีความชัดเจนในเรื่องที่รับผิดชอบ ซึ่งที่ผ่านมานอกจากเรื่องการจัดการขยะแล้ว การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ จะประสบปัญหาเพราะมีเจ้าของพื้นที่ในการดำเนินการอยู่แล้ว และในบางพื้นที่ก็มีความขัดแย้งระหว่างกันทำให้ความร่วมมือ การสนับสนุน และการช่วยเหลือจึงเลือกที่รักมักที่ชังต่อกัน

๕) กรมตำรวจควรจัดตั้งหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมในทุกจังหวัด เพราะมองว่า ตำรวจเป็นผู้ใช้กฎหมาย เป็นผู้รักษาความถูกต้อง เป็นผู้ที่ให้โทษแก่ผู้กระทำความผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมและจะต้องไม่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด

๖) การสร้างองค์ความรู้ให้กับประชาชนเรื่องสิ่งแวดล้อมจะเป็นปัญหาระดับนโยบาย แต่กระนั้น ด้วยกระบวนการบริหารงานสามารถจับมือกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชนหรือเครือข่ายต่าง ๆ ได้มีองค์ความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกันกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด พร้อมการสนับสนุนงบประมาณให้มหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอก็น่าจะสามารถเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมวางแผน ดำเนินการ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและการทบทวน ปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

๗) การสร้างจิตสำนึกให้กับเด็ก เยาวชน และนักศึกษา ถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์อันดับต้น ๆ ของการจัดการสิ่งแวดล้อม เพราะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ เสมือนบ่งบอกว่า หากเมื่อใดผู้คนขาดจิตสำนึกรักในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อนั้นจะมองไม่เห็นคุณค่าและจะทำลายสิ่งเหล่านั้นเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ ดังนั้น การส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกแม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ให้คิดว่าดีกว่าไม่ได้ทำอะไรให้ดีขึ้น เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

๘) องค์การบริหารส่วนจังหวัดควรที่จะนำกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักอภิธานิธรรมทั้ง ๗ ประการ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่และวิถีชีวิตของประชาชนในรูปของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมการจัดการตั้งเครือข่ายพระสงฆ์และเครือข่ายสตรีให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดด้วย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดควรกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้น ให้ความสนใจ และสนับสนุนกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมไปยังทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับประถม มัธยม อุดมศึกษา และอาชีวฯ เป็นต้น ด้วยการส่งเสริมให้มีความรู้ในอันดับแรก และจุดกระแสการสร้างเครือข่ายเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทั้งนี้้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะต้องเข้าไปประสานเครือข่ายให้ครอบคลุมทุกจังหวัด และให้กลุ่ม

เยาวชนเหล่านั้นได้ขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความคิดและการกระทำของเครือข่ายที่มีความรู้และความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อเนื่องสืบไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นมากมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน และผู้วิจัยมีความตระหนักว่า ยังมีประเด็นอื่น ๆ อีกมากมายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรม แต่ผู้วิจัยมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถจะศึกษาหาคำตอบได้อย่างลึกซึ้งและในพื้นที่อื่น ๆ ได้ ดังนั้น ถ้านักวิจัยท่านใดมีความสนใจในประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจึงขอเสนอมุมมองในประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนารูปแบบการจัดหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนหรือในพื้นที่อื่น ๆ ว่า สามารถช่วยส่งเสริมการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม และสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดภาคกลางตอนบนหรือในพื้นที่อื่น ๆ ว่า จะสามารถช่วยในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างไร

๓. การพัฒนารูปแบบเครือข่ายภาคประชาชน (หรือเครือข่ายเด็ก เยาวชน นักศึกษา เครือข่ายพระสงฆ์ เครือข่ายสตรี และเครือข่ายอื่น ๆ) เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพสูง ทำได้อย่างไร